

Magdalena Abakanovič – menininkė, nuo kurios prasideda modernaus meno knygos

Gintaras Karosas

Šių metų balandžio 21 d. netekome vienos garsiausių modernaus meno kūrėjų – mirė lenkų menininkė Magdalena Abakanovič (Abakanowicz, 1930, Falentos – 2017, Varšuva). Pasaulis neteko ypač talentingos asmenybės, kurios kūrybinis kelias siekia kelis dešimtmečius ir kuri daugeliu aspektų buvo išskirtinė ir netipiška šio laikotarpio menininkė. Skulptorė ir tekstilininkė, nors pokarinė Lenkija ir priklausė totalitariniam komunistiniam blokui, dėl savo ypatingo talento buvo pastebėta meno elito ir, pralaužusi ribojančias sienas, nevaržomai kūrė ir labai anksti pelnė pasaulinį pripažinimą. Kartu ji – viena iš garsiausių pasaulio menininkių moterų.

Laikas nusineša užmarštin įvykius, prisiminimai – ne išimtis. Kadangi taip jau nutiko, kad šių eilučių autoriui kuriant Europos parko muziejų netoli Vilniaus gana daug teko bendrauti su garsiąja lenke, norėčiau, skaitytojams leidus, pasidalinti keletu prisiminimų. Mūsų gražus bendradarbiavimas, Europos parke įgyvendinant du įspūdingus Abakanovič kūrinius, su pertraukomis tesėsi net keliolika metų.

Muziejaus vizija, kurios siekiau nuo pat Europos parko kūrimo pradžios XX amžiaus 9-ojo dešimtmečio pabaigoje, – Vilniaus rajono pelkėtame miške sukurti modernaus meno muziejų, kur būtų eksponuojami garsiausių pasaulio menininkų darbai, – tapo akstinu pakviesti M. Abakanovič dalyvauti projekte. Išdėstęs laiške kuriamo naujo muziejaus po atviru dangumi koncepciją, po kurio laiko gavau lenkų menininkės atsakymą faksu, kad jai būtų išties įdomu ir ji pirmiausia norėtų

apsilankyti Europos parke.

Pasitikau M. Abakanovič Vilniaus oro uoste 1997 metais. Atrodė, kad pasaulinio kalibro menininkė, apsirengusi paprastais tamsios spalvos sportinio stiliaus drabužiais, vyksta nežinia kur ir nežinia ko turėtų tikėtis šalyje, kuri dar trumpesne grandine buvo ilgus dešimtmečius pririšta tarnauti sovietinei sistemai. Padovanojau menininkei gėlę, jai tai buvo netikėta ir paprašė daugiau to nedaryti.

Buvome iš anksto šiek tiek aptarę dailės kūrinio, kuris būtų statomas Europos parke, kontūrus. Pagal pirminį sumanymą turėjo atsirasti keli, regis, 4 ar 5 kiaušino („abakano“) formos rieduliai, įkomponuoti muziejaus gamtinėje aplinkoje. Parinkau ir keletą vietų, kur galėtų įsilieti būsimasis darbas. M. Abakanovič pasirinko pačią nuošaliausią iš visų mano pasiūlytų erdvių, tai buvo pelkėta loma su maždaug pusės metro žemės gylyje besiveržiančiais šaltiniais.

Kitą kartą menininkė atvyko į Europos parką nebe viena, ją lydėjo žinomas meno kritikas Maiklas Brensonas (Michael Brenson, JAV), paprastai rašantis apie ypač garsius šiandienos meno kūrėjus. Tada prasidėjo ir pirmieji kompozicijos „Neatpažinto augimo erdvė“ kūrimo darbai – iš skulptoriaus Liongino Virbicko studijos Vilniaus Jeruzalėje buvo atvežti didžiuliai lauko rieduliai, kurie, pagal Abakanovič sumanymą, kompozicijoje turėjo simbolizuoti pačią gamtą.



Magdalena Abakanovič. Neatpažinto augimo erdvė, 1998 m. Europos parkas

Menininkės sumanymai kito pamačius Europos parko mastelį – kūrinys iš kelių formų „išaugo“ iki daugiau kaip dvidešimt. M. Abakanovič norėjo, kad dirbtinės formos, kažkas, kaip ji sakydavo, iš žmogaus sąmonės ir pasąmonės klodų, būtų kuo panašesnės į natūralų kalkakmenį. Kaip pavyzdį ji pateikė savo darbo vaizdą iš Jeruzalės muziejaus skulptūrų sodo. Techniškai pasiekti tokio rezultato nebuvo lengva, reikėjo atrasti technologiją, kaip monolitinio betono paviršiui suteikti skelto akmens paviršiui būdingą vaizdą, kartu išlaikant betono tvirtumą. Eksperimentavome pasamdę ne statybininkus, o bedarbius, kurie nebijojo daryti „kitaip“, nei yra priimta. Darbai truko maždaug metus. Kartą Abakanovič atvyko į Europos parką vėlų rudenį, pradėjo snigti, ji paprašė skubiai nupirkti bilietą grįžti Varšuvon, nes buvo mąsčiusi ne apie sniego kontekste esantį kūrinį.

Kadangi pasirinkta vieta buvo pelkėta, teko netgi tiesti kelią, kad galėtų privažiuoti kėlimo (didžiausi betoniniai „abakanai“ sveria net keliolika tonų) technika ar sunkvežimiai su smėliu ir skalda. Vėliau darbo įgyvendinimui sukurta infrastruktūra buvo užpilta dirvožemiu, kad nepažeistų gamtinės aplinkos teikiamos auros.

Jaudinanti akimirka, įsiminusi visam laikui. Su senu mikroautobusu „Ford

Transit“, kurį tuo metu vairavau, kadangi tekdavo vežioti ir į parką atvykusius kurti menininkus, atvykome iš oro uosto su M. Abakanovič prie jau išlietų kiaušinio formos „abakanų“. Magdalena ilgai tylėjo, priėjo arčiau, uždėjo ranką ir pasakė: „Padarėt daugiau, nei aš galėjau tikėtis. Tai nepaprasta. Formos pasiliks taip stovėti, kaip buvo liejamos, tik kažkiek pakoreguosiu pačią kompoziciją.“ Pagal pirminį sumanymą, kiaušinio formos objektai turėjo būti išdėlioti chaotiškai, kaip ir daugelyje ankstesnių menininkės tekstilės ar skulptūros darbų.

Ryšiai nenutrūko ir baigus kurti skulptūrą. Kartkartėmis susirašydavome, menininkės paprašyti, esame jai siuntę darbo fotografijų, taip pat jai patiko žieminio vaizdo atvirukas – jų prašė atsiųsti kuo daugiau, kad draugus ir muziejus galėtų pasveikinti Naujųjų metų švenčių proga.

Visai kitoks M. Abakanovič dailės kūrinys „Burtininkas“, kuris atsirado Europos parke 2009 m., jau praėjus dvylikai metų nuo pirmojo jos apsilankymo. Rūpinantis dailės kūrinio pastatymu, teko ne kartą lankytis menininkės namuose ir dirbtuvėse Varšuvoje, daug bendrauti, diskutuoti, netgi derėtis. Kai, atsiradus galimybei, pasiūlėme Abakanovič sukurti dar vieną kūrinį Europos parke, iš pradžių sumanymas sukosi apie paukščio formos skulptūrą iš nerūdijančio plieno, laikui bėgant, buvo pereita, iš dalies ir man pageidaujant, prie darbo, kuriame būtų ir ryškesnis pačios skulptorės prisilietimas. Bronzinių skulptūrų gimime tiesiogiai dalyvaudavo pati kūrėja, savo rankomis formuodama audeklo lankstus, pagal kuriuos iš formų liejama bronza.



Magdalenos Abakanovič skulptūros „Burtininkas“ atidarymas Europos parke 2009 m.

Menininkė gyveno Varšuvoje, Beržų g. 1, prestižiniame rajone ramioje gatvėje. Čia, kaip ji pasakojo, kadaise turėjo svajonę įkurti skulptūrų parką, tačiau niekaip nepavyko įveikti vietos biurokratinių trukdžių. Viena iš priežasčių, kodėl menininkė rodė tokį išskirtinį dėmesį Lietuvai, manau, ta, kad ji Europos parke matė savo neišsipildžiusią svajonę. Dažnai kalbantis ji sakydavo, kad lietuviai protingesni nei lenkai, kurie neturi tokio muziejaus kaip Europos parkas. Prisimenu, jai įspūdį darydavo dar dangoraižiais neužstatytas Vilniaus miestas, tačiau jau atvykusi po dešimtmečio labai nusiminė ir apgailestavo, kad žmogiško mastelio miestovaizdis buvo drastiškai sudarkytas, sakė visad maniusi lietuvius esant išmintingesnius.

Mūsų bendravimas buvo artimas, kartais be žodžių vienas kitą suprasdavome, galbūt turėjome daugiau mąstymo panašumų, kurie ir siejo. Įstrigo Abakanovič mintis apie determinacijos svarbą. Kartą diskutuojant apie meno erdves menininkė sakė vis galvojanti, kas įgalina sukurti pokomunistinėje Lietuvoje tokius objektus kaip Europos parkas, ir pati atsakė, kad jai atrodo, jog tai determinacija, kai esi apibrėžtas užmiesčio lokalizacijos, iš dalies ir savo šalies

nežinomumo, vadinasi, visą energiją kryptingai gali skirti savo vizijos įgyvendinimui. Kartu, būdamas determinuotas aplinkos, supančių žmonių ir aplinkybių, turi prisiimti visą atsakomybę už rezultatą, nelaukdamas, kad kažkas padės, ras sprendimus ar atliks darbus. Determinacija erdvėje suteikia galimybę tobulėti ir stiprėti.

Pati M. Abakanovič buvo labai susitelkusi ir kryptinga asmenybė, neleidusi veltui laiko. Ji nesilankydavo kitų menininkų parodose, skyrė visą laiką kūrybai. Jos vyras puikiai ją suprato ir padėdavo talentingai žmonai: spręsdavo jos projektų techninius inžinerinius darbų pastatymo klausimus.

Magdalena Abakanovič – tikra aristokratų šeimos palikuonė, kurios istorija verta atskiro aprašymo. Kai paskutinį kartą lankėsi Europos parke, mums važiuojant į oro uostą, ji nusiėmė savo bajorišką žiedą su antspaude išgraviruotu „Abdanko“ herbo zigzagu ir pasakė, kad tik tiek liko iš jos šeimos relikvijų. Atmintyje visam laikui išliks mūsų pokalbiai apie Lietuvos didikus Goštautus, Sapiegas ar Jogailaičius, įliejusius savo intelektualinį potencialą į Lenkijos valstybę.

Vadinome Magdaleną Europos parko ambasadore pasaulyje. Taip ir buvo. Viena amerikiečių menininkė kartą pasakojo nutikimą, įvykusį per M. Abakanovič parodos atidarymą kažkuriame Niujorko muziejuje. Abakanovič buvo pavargusi ir nebendravo su niekuo iš svečių, o toji menininkė išdrįso prieiti prie Abakanovič ir pasakyti, jog ji kūrė Europos parke. M. Abakanovič vienintelei jai atsakė, kad tai išties didingas projektas.

Dabar, netekus šios didžios asmenybės, galima gailėtis, kad, būdami užimti darbais, nenuveikėme kartu daugiau. Menininkė, jau garbaus amžiaus, buvo išreiškusi norą, kad ją pasikviestume ilgesniam laikui į Europos parką, kalbėjome apie gausių jos darbų eksponavimo galimybę pagrindinėje Europos parko pievoje, apie kūrinio, kuris pratęstų „Neatpažinto augimo erdvę“, dovanojimą. Deja, yra taip, kaip yra.

Magdalena Abakanovič liks visad gyva šiltuose prisiminimuose ir nuostabiuose daugiaplaniuose meno kūriniuose. Tai – geriausias paminklas Kūrėjui. Abakanovič buvo išskirtinė nuo gimimo, nes pirmosios jos pavardės „aba“ raidės suteikė jai privilegiją visad būti pirmai modernaus meno knygose. Gražus ir prasmingas Lietuvos ir Lenkijos kultūrinio bendradarbiavimo rezultatas yra tvarus – kasmet M. Abakanovič darbais Europos parke žavisi keliasdešimt tūkstančių meno

gerbėjų iš viso pasaulio.

Straipsnio autorius yra nepartinis Vilniaus rajono savivaldybės tarybos narys, mišrios frakcijos „Kartu – už pažangą Vilniaus rajone“ seniūnas, skulptorius, Europos parko ir Liubavo muziejų įkūrėjas, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos narys, Nacionalinės pažangos premijos laureatas.

pasauliolietuvis.lt